

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE BÖLGELERARASI GELİŞMİŞLİK FARKLARINI AZALTICI ÖNLEMLER

Zübeyir TURAN*

ÖZET

Avrupa Birliği ülkelerine genel bir çerçevede baktığımızda gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin bu birliğe üye olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla ülkeler arasında ve ülkelerin bölgeleri arasında gelişmişlik farklılıklarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi de ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal yapının farklı olmasıdır. Avrupa Birliği ülkelerinde bölgesel farklılıkları en aza indirmek için “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası” oluşturulmuştur. Gelişmiş ülke teknoloji, sanayi yönüyle ve genel anlamda ekonomik olarak ileride olduğu için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkenin kaynaklarını ele geçirerek piyasadaki payını gün geçtikçe artırır. Böylece kutuplaşma teorisinde de bahsedildiği üzere zengin ülke daha zengin fakir ülke daha fakir hale gelir. Ortaya çıkan bu farklılıkların giderilmesi için çeşitli politikalar geliştirilmiş fakat kısa dönemde etkisi görülememiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının artması ile birlikte milli gelir de artıyorsa bu durumda ekonomide gelişmenin varlığından söz edilebilir. Burada önemli olan az gelişmiş ülkenin zamanla bu farkı en aza indirmesidir. Bölgesel farklılığın fazla olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kamu müdahalesi zorunludur. Devlet kaynak dağılımını etkili biçimde yaparak farklılığı en aza indirir.

Anahtar Kelimeler: Bölgelerarası, gelişmişlik farkları, azaltıcı önlemler, kalkınma planı, bölgesel dengesizlik.

MEASURES REDUCING INTER-REGIONAL DEVELOPMENT DIFFERENCES IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

ABSTRACT

İngilizcesi konulacak Avrupa Birliği ülkelerine genel bir çerçevede baktığımızda gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin bu birliğe üye olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla ülkeler arasında ve ülkelerin bölgeleri arasında gelişmişlik farklılıklarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi de ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal yapının farklı olmasıdır. Avrupa Birliği ülkelerinde bölgesel farklılıkları en aza indirmek için “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası” oluşturulmuştur. Gelişmiş ülke teknoloji, sanayi yönüyle ve genel anlamda ekonomik olarak ileride olduğu için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkenin kaynaklarını ele geçirerek piyasadaki payını gün geçtikçe artırır. Böylece kutuplaşma teorisinde de bahsedildiği üzere zengin ülke daha zengin fakir ülke daha fakir hale gelir. Ortaya çıkan bu farklılıkların giderilmesi için çeşitli politikalar geliştirilmiş fakat kısa dönemde etkisi görülememiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının artması ile birlikte milli gelir de artıyorsa bu durumda ekonomide gelişmenin varlığından söz edilebilir. Burada önemli olan az gelişmiş ülkenin zamanla bu farkı en aza indirmesidir. Bölgesel farklılığın fazla olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kamu müdahalesi zorunludur. Devlet kaynak dağılımını etkili biçimde yaparak farklılığı en aza indirir.

Key Words: Bölgelerarası, gelişmişlik farkları, azaltıcı önlemler, kalkınma planı, bölgesel dengesizlik.

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, ülkelerin, “gelişmiş” ve “az gelişmiş” diye ayrılacak nitelikte farklı gelişme düzeylerinde oldukları görülmüştür. Dikkatli gözlemciler, uluslararası görülen bu gelişmişlik farklılıklarının, aşağı yukarı her ülkenin yapısında farklı yoğunlukta da olsa, var olduğunu saptamakta gecikmiştir.

Endüstrileşme hareketiyle birlikte ekonomik gelişme içine giren ülkeler, genellikle üretim kapasitesinin doğal kaynaklar üzerindeki dağılımını, başka bir deyişle, yatırımların hangi sektörler, hangi yörelere yapılacağını, piyasa güçlerine bırakıyorlardı. Ama son

* Niğde Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

zamanlarda bölgeler arasındaki aşırı farklılaşma ve bunun yarattığı sosyo-ekonomik sorunlar, piyasanın tek başına, üretim kapasitesinin doğal kaynaklar üzerindeki dağılımını ayarlamasının sakıncalı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yatırımların yapılması, piyasa güçlerine bırakıldığında, kişisel yararlar çelişki içinde olabilen sosyal yararın göz önüne alınmadığını göstermektedir.

Böylece ekonomik faaliyetlerin alanda dağılımının yalnızca piyasa güçlerine bırakılmayıp, müdahale edilerek yapılmasında, ülke yararı göz önüne alınarak ussallığın sağlanmasına çalışılmaktadır. Bu uğraşı, sosyal ve ekonomik amaçlarla, hangi gelişme düzeyinde bulunursa bulunsun, hemen hemen her ülkede, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması yönündeki çalışmalar biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, gerek kalkınma planlarında, gerek siyasi iktidarların programlarında, bölgesel dengesizliği azaltıcı yönde ekonomiye müdahale önlemlerine yer verilmekte olduğu görülmektedir. Kalkınma plan ve programlarında yer almaya başlayan bu müdahale önlemleri, bölgesel ekonomi ve bölgesel kalkınma alanında teorik çalışmaların yapılmasını özendirmiştir.

Amerika Birleşik Devletlerindeki Eyaletlerin Bölgeleriyle 1957 yılında 140'tan fazla Amerikan Üniversitesince ciddi bir biçimde ilgilenildiği, bu konuda araştırma ve ders programlarının yürütüldüğü belirtilmektedir. Bu tarihten sonra da, bu konudaki çalışmaların giderek arttığı görülmektedir.

AB'NDE İZLENEN BÖLGELERARASI GELİŞMİŞLİK FARKLARINI AZALTICI POLİTİKA

1. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI

Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkeler arasında olduğu kadar bu ülkelerin bünyesindeki bölgelerindeki bölgeler arasında da gelişmişlik farkları vardır. Her türlü mal ve hizmetle, üretim faktörlerinin ve kişilerin, ülkeler arasında serbest dolaşımını öngören bu ortaklıktan üyelerin zarar görmemesi için, ülkeler ve dolayısıyla da üye ülkelerin bünyesindeki bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltıcı bir politika izlemesi gerekiyordu.

Avrupa Birliği'nde izlenen bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltıcı politikayı incelemeye başlamadan önce kısaca, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşu ile Topluluğun Avrupa Birliği'ne gelinceye kadar katettiği aşamaları özetleyeceğiz. Bu açıklamalarımızı, Avrupa Birliği'nde bölgelerarası gelişmişlik farklarının yoğunluğu ile ilgili bilgiler izleyecektir. Avrupa Birliği'nde izlenen bölgesel kalkınma politikasına değindikten sonra, birlikte bölgesel kalkınmayı destekleyen fonlardan faydalanmak için Avrupa Birliğinin para politikalarını oluşturmak zorundadır. Bunun sağlanması için Aralık 1991 yılında Maastricht zirvesinde kurulan Avrupa merkez bankasının bölgesel kalkınma ajanslarına desteklerinde karar almıştır.(Verdun, 2003,s:313-314)

1.1. Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne

Altı Batı Avrupa Devleti'nin bir araya gelerek 1957 yılında imzaladığı Roma Antlaşması'yla oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu zaman içinde 1995 yılında yeni katılımlarla 15 üyeli olurken, aynı zamanda kat edilen etaplarla 1987 yılında Avrupa Topluluğu adını aldı. 1987 yılında 12'lerce imzalanan Avrupa Tek Senedi, Topluluğu "iç sınırların bulunmadığı bir alan" haline getirmeyi amaçlıyordu. (Dinler, 2001, s:410)

Daha sıkı bir ekonomik ve siyasi birlikte oluşturmak amacıyla Şubat 1992’de Maastricht Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, Roma Anlaşması’nın yerini almak amacıyla hazırlanmış parasal ve siyasi birliği içeren Topluluk Anayasası niteliğindedir. İki yıla yakın bir süre içinde, bu anlaşmanın tüm üyelerce onaylanması sonucunda 1994 yılı başından itibaren Avrupa Topluluğu, ekonomik birlik olmaktan öte siyasi birlik olma yolunda mesafe aldı ve Avrupa Topluluğu yerine Avrupa Birliği denilmeye başlandı.

Roma Antlaşması’nın nihai hedefi, üye ülkeler arasındaki sınırların işlevlerini asgariye indirip, her türlü mal, hizmet, kişi ve sermaye dolaşımının tam olarak gerçekleştirilmesi ve hatta ortak para kullanılmasının sağlanmasıydı. 1957 yılından günümüze serbest dolaşım amacı büyük ölçüde gerçekleşti ve Avrupa birliği, büyük bir ekonomik ve siyasi güç haline geldi. Avrupa Topluluğu’nun kurucu antlaşmalarında bölgelerin ya da eyaletlerinin adlarının geçmediği görülmektedir. Bölgeler Avrupa topluluğu içinde ancak 1998’de Bölgesel ve Yerel Yönetimler Komisyonu ile temsil edilmeye başlandı; Bugünkü önlemlerini kazanmaları ise Maastricht Antlaşması ile olmuştur diyebiliriz. Etimolojik kökleri Latince “regio; çevre,alan” anlamına gelen “bölge”, çok anlamlı, çok yönlü ve sınırları güç çizilebilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.(Hasanoğlu, Aliyev,s:82)

1.2. Avrupa Birliği’nde Ülkeler ve Bölgeler Arasındaki Gelişmişlik Farklarının Yoğunluğu

410 milyonluk nüfusa sahip ve 3,2 milyon km² ‘ lik bir alanı kapsayan Avrupa Birliği’ni oluşturan ülkeler arasında önemli boyutlara varan gelişmişlik farkları vardır. 15’lerin fert başına düşen geliri ortalamasına 100 denilerek, ülkelerin fert başına düşen gelirleri buna göre endekslediğinde, 1995 yılı verilerine göre, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz, Finlandiya ve Belçika’nın fert başına gayrisafi yurt içi hâsılat ortalamasınının 15’lerin gelir ortalamasınının altında olduğu gözlenmektedir.

Ancak, tüm Birlik ülkelerinde fert başına gayrisafi yurt içi hâsılası Birlik ortalamasınının üzerinde olan bölgeler olduğu gibi, altında olan bölgelerin varlığı da gözlenmektedir.

Tablo 1:AB Ülkelerinde 2004 yılı Satın Alma Gücü Standardına Göre Kişi Başına GSYİH Endeksi (AB 25=100)

Lüksemburg	223	Kıbrıs Rum Kesimi	82
İrlanda	139	Slovenya	78
Danimarka	122	Portekiz	73
Avusturya	122	Malta	72
Hollanda	120	Çek Cumhuriyeti	72
Birleşik Krallık	119	Macaristan	61
Belçika	119	Slovakya	52
İsveç	116	Estonya	50
Finlandiya	115	Litvanya	48
Fransa	111	Polonya	47
Almanya	109	Letonya	43
İtalya	105	Hırvatistan	46
AB 25	100	Romanya	32
İspanya	98	Bulgaristan	30
Yunanistan	82	Türkiye	29

Kaynak: EUROSTAT: GDP per capita varied by one to five across the EU 25 member states,(Lüksemburg, 2005),1

Tablodan görüleceği üzere 2004 yılında AB 25 ülkeleri arasında endeksin en yüksek olduğu Lüksemburg ‘da 223 ve en düşük olarak Letonya’da GSYİH 43 olarak

gerçekleştirilmiştir. Yeni üye olan ülkelerin hepsine bakıldığında ise ortalamasının altındadır. Avrupa Birliği'nde satın alma gücü paritesi ortalamasının yine 100 olarak alınıp Birlik'teki tüm bölgelerin buna göre endekslenmesiyle elde edilen bölge endekslerinin dört grup altında toplanması mümkündür.

25 ve daha küçük gelir endeksine sahip olan Birinci Grup en geri kalmış alanları oluşturmaktadır. Bu geri kalmış alanların Yunanistan'ın tümünü, İtalya'nın güneyini, Portekiz ve İspanya'nın tümüne yakını ve Batı Almanya'nın bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Buraların ekonomileri büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Fert başına düşen gelirin çok düşük olduğu bu bölgelerde altyapı yetersiz olduğu gibi, işsizlik oranı da çok yüksektir. İkinci grup, nispeten geri kalmış bölgeler, kömür, çelik, tekstil ve gemi yapımı gibi, gerileyen sanayilerin bulunduğu ve canlılığını kaybeden, işsizliğin arttığı ve dolayısıyla gelir düzeyi düşen alanlardır. Bu bölgeler daha çok Altı'lar arasında, İngiltere, Fransa, Belçika ve Finlandiya'da görülmektedir. Birlik ortalamasının üzerinde olan üçüncü ve dördüncü grup bölgeler (satın alma gücü paritesi Birlik ortalamasının üzerinde 100-125 ve 125'den büyük) İtalya'nın kuzeyi, Fransa'nın doğusu, Almanya'nın güneyi ile İngiltere'nin güneyindeki bölgelerdir.

Diğer yandan satın alma gücü paritesi Birlik ortalamasının üzerinde olan bölgelerde, işsizlik oranı %10'un altına düşerken, satın alma gücü paritesi Birlik ortalamasının altında olduğu bölgelere, işsizlik oranının %10'larda olduğu ancak, bölge fakirleştikçe işsizlik oranının daha da arttığı gözlenmektedir.

Tablo 2. Avrupa Birliği Ülkeleri'nin Bünyesindeki Bölgelerde İşsizlik Oranları

En düşük işsizlik oranları			En yüksek işsizlik oranları		
Ülke	Bölge	Oran	Ülke	Bölge	Oran
Avusturya	Tyrol	2,0	Fransa	Reunion	29,3
Hollanda	Utrecht	2,2	Almanya	Halle	27,1
Hollanda	Zeeland	2,3	Fransa	Guadeloupe	26,0
Hollanda	Gelderland	2,4	Almanya	Dessau	25,9
Hollanda	Noord-Brabant	2,4	İtalya	Calabria	24,6
Portekiz	Acores	2,5	Fransa	Guyane	24,4
Portekiz	Madeira	2,5	Almanya	Mecklenberg Vorpommern	23,6
Avusturya	Vorra	2,5	Almanya	Leipzig	23,1
Yeni 10 AB Üye Ülkesi					
Kıbrıs	Cyprus	3,3	Polonya	Lubuskie	26,3
Çek.Cum.	Praha	3,6	Polonya	Dolno slaskie	26,1
Macaristan	Kozep-Magyarorszag	4,0	Polonya	Zachodniopomorskie	26,0
Macaristan	Nyugat-Dunantul	4,1	Polonya	Warminsko-Mazurskie	25,9
Çek.Cum.	Jihozapad	4,9	Slovakya	Vychodne Slovensko	22,2
Çek.Cum.	Stredni Cechy	5,0	Polonya	Pomorskie	21,5
Macaristan	Kozep-Dunantul	5,0	Polonya	Kujavvsko-Pomorskie	21,5
Çek.Cum.	Severovchod	5,4	Slovakya	Stredne Slovensko	21,4

Bölgelerarası dengesizlikler ve GSYİH oranlarında olduğu gibi işsizlik oranlarında da göze çarpmaktadır. (Sülün 2005).

İspanya, Kanarya adaları, Fransa ile İtalya'nın güney bölgeleri, yine Fransa 'ya ait olan Gruyane adası, Finlandiya'nın büyük bir kısmı işsizliğin en yoğun olduğu bölgelerdir.(Harita 2). 2002 yılında AB'nin 211 bölgesi arasında 43 bölgede işsizlik oranı % 3,9 veya daha az olmuştur. (yani % 7.8 olan AB ortalamasının yarısı) Bu bölgeler Avusturya'nın 12 bölgesinden 11'ini, Hollanda'nın 9 bölgesinden 7'sini ve İngiltere'nin 10 bölgesini içermiştir.

Sadece Yunanistan,İspanya ve Fransa'nın hiçbir bölgesinde , işsizlik oranı hiçbir zaman AB ortalamasına eşit veya altında olmamıştır.Tek bir bölge olarak nitelendirilen Danimarka'da da durum aynıdır.Diğer yandan Almanya'da 10,İtalya'da 4,Fransa'da 4 VE

İspanya da 2 bölge olmak üzere toplam 20 bölgede işsizlik oranı %15,6 oranında veya daha yüksek olmuştur. (Sülün 2005)

1.3. Avrupa Birliği'nde Gelişmişlik Farklarını Azaltıcı Politika (Bölgesel Kalkınma Politikası)

Siyasi birliğe doğru giden Avrupa Birliği'nin ana hedefi, büyük ve güçlü bir ekonomi yaratarak, ülkelerin gelir ve refah düzeyini yükseltmektir. Birliğin başarısı üye ülkelerin ekonomilerinin rekabetten zarar görmeyecek kadar güçlü ve gelişmişlik düzeylerinin birbirine yakın olmasıdır. Bu nedenle Birlik çeşitli alanlarda politikalar oluşturmuştur. Bu politikalar arasında, rekabet politikası, para politikası, ortak tarım politikası, sosyal rekabet politikası vb.leri için sayılabilir. Üye ülkelerin bünyesindeki nispeten daha az gelişmiş olan bölgelerin o ülke ekonomisinde dolayısıyla Avrupa Birliği ekonomisine entegrasyonlarının sağlanabilmesi Bölgesel Kalkınma Politikası izlenmektedir (Köstekli, 2001, S:142)

Roma Anlaşmasının giriş bölümünde, üye ülkelerin ekonomik bütünleşmelerinin başarıya ulaşması için bölgeler arasındaki ekonomik gelişme farklılıklarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Avrupa Topluluğu 1975 yılında Bölgesel Kalkınma Politikası'nın temelini oluşturan Bölgesel Kalkınma Fonu'nu kurmuş ve bu fondan yardım alacak bölgeleri Topluluğun Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH)'nin % 75' inin altında kalan bölgeler olarak tanımlamıştır.

Topluluğun, 1975 yılından sonra üye ülkelere Bölgesel Kalkınma Politikası çerçevesinde yaptığı yardımlarla bölgeler arasındaki farklılıkların artması engellenmiş, ancak 1979 yılındaki İkinci Petrol Krizinden sonra bölgesel gelişmişlik farklılıkları artmaya devam etmiş ve Topluluğa Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi az gelişmiş bölgelere sahip üyeler katılmıştır. Topluluğun 1980'li yılların ortasında içinde bulunduğu ekonomik durgunluktan çıkmaya başlamasıyla, bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları da yavaş bir şekilde kapanma eğilimine girmiştir.

Bununla birlikte, Aralık 1991'de Maastricht Zirvesi'nde Ekonomik ve Siyasi Birlik yönünde alınan kararlar, Topluluk içinde birlik ve uyumun sağlanması bakımından Bölgesel Kalkınma Politikası'nın önemini daha da arttırmıştır. Tek Avrupa Senedi ve Roma Antlaşması'na 130D maddesi eklenmiş ve bu madde çerçevesinde, AB'nin bölgesel politikalar kapsamında kullanılan beş fon belirlenmiştir. Daha sonra FEDER'e 1978 yılında Topluluk Yeni Aracı (NIC) ilave edilmiş ve 1988 yılında, birlik bütçesinde farklı fasıllar içinde yer alan fonların, 1989 yılından itibaren, 'yapısal fonlar' adı altında toplanması ilkesi benimsenmiştir. Bu fonlar;

- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (FEDER)
- Avrupa Sosyal Fonu (FSE)
- Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu(FEOGA)
- Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (CECA)
- Avrupa Yatırım Bankası (BEI)'dir.

Avrupa Birliğinin Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları;

- Geleneksel olarak geri kalmış, tarımsal ve endüstriyel değişim geçirmekte olan bölgelerin göreceli sorunlarını asgariye indirmek;
- Dünya ekonomisindeki yapısal değişikliklerin neden olabileceği yeni bölgesel farklılaşmanın önüne geçmek vb.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması alanındaki faaliyetleri ve Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma politikasına geçmeden önce, AB'de

bölgesel kalkınmayı destekleyen mali mekanizmaların neler olduğunu görelim. Avrupa Birliği'nde bölgesel kalkınma ajanslarının politikalarının başarıya ulaşabilmesi için bazı şartlar öngörmüştür. Söz konusu şartlar aşağıda sıralanmaktadır;

- Yerellik boyutu,
- Bütünleşik bir yaklaşım,
- Ortaklık,
- Alttan üst kademeye doğru ilerleme,
- Destekleyici bir çevre,
- İdari uygulamaların bütünleştirilmesi,
- Yerel ihtiyaçlara uygun finansman,
- Aracı destek yapılar,
- Uygun mesleki eğitim sistemleri,
- Karşılıklı destek oluşturacak ekonomik, sosyal ve yapısal politikalar

Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikası; farklı ülkelere ihtiyaçlarına göre yatırım, planlama ve destek taahhüdünde bulunmaktadır.(Altınışık, Peker,2010 S:150)

1.4. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınmayı Destekleyen Mali Mekanizmalar

Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Roman Antlaşması'ndan önce, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltıcı bir politika izlemeye girmişlerdi. Roma Antlaşması'ndan sonra da üye ülkeler, bünyelerindeki bölgesel dengesizliği azaltıcı milli politikaları izlemeyi sürdürdüler. Ancak her üye ülke, kendi milli bölgesel kalkınma politikasını izlerken, aynı zamanda Birlik, çeşitli mali mekanizmalarla üyelere yardımda bulunuyordu. Bölgesel kalkınma programlarına mali katkıda bulunan mekanizmalar, Avrupa Sosyal Fonu (FSE), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu(CECA), Avrupa Yatırım Bankası(BEI) idi. Bu fonlarla üye ülkelere yardım yapılırken, bölgelerarası gelişmişlik farklarının ortadan kalkacağı düşünülüyordu. Ne var ki, zamanla bölgelerarası farklılığı azaltmanın çok güç olduğu gerçeği ortaya çıktı. Dengesizliklerin daha da artması, Avrupa ekonomik ve parasal birliğinin gerçekleşmesinde önemli bir engel oluşturacaktı. Bunun üzerine 1975 yılında, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (FEDER) kuruldu.

Buna 1978 yılında Topluluk Yeni Aracı(NIC) ilave edildi. Nihayet 1988 yılında, Birlik bütçesinde farklı fasıllar içinde yer alan fonların, 1989 yılından itibaren, "Yapısal Fonlar" adı altında toplanması ilkesi benimsendi.(DİNLER,2001, S:416)

Şimdi geri kalmış bölgelerin kalkınmasına destek sağlayan bu fonlardan öz olarak söz edelim.

1.4.1. FEOGA: Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendir Fonu

FEOGA, ortak tarım politikasının finansmanı amacıyla 1964 yılında kurulmuştur. Fon adından da anlaşıldığı gibi, biri yönlendirme, öteki garanti olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Fonun garanti bölümü, tarımsal desteklenme alımlarının yürütülmesine yöneliktir. Yönlendirme Bölümü ise, tarımsal yapının iyileştirilmesi amacıyla girilen, orta ve uzun vadeli gelişme çabalarının finansmanını sağlamaya yöneliktir. FEOGA' nın Birlik Bütçesi'nin kaynaklarının dörtte üçüne yakın bir kısmını oluşturan bu Fon'un büyük kısmı garanti bölümüne aittir. Koruma mekanizmadan yararlanamıyor olması, bu ürünlerin, rekabet

gücünü oldukça indirgemektedir. Bununla yön verme bölümü, fonun ancak %15' ile %10'unu oluşturmaktadır. (GÖKDERE,2001,s:90)

Fonun yönlendirme ile ilgili bölümü, Birliğin tarımsal karakterli geri bölgelerinin kalkındırılmasıyla doğrudan ilgilidir. Fon'un desteklediği projelerle özel sektöre et, süt ürünleri, meyve ve sebze, çiçekçilik, şarapçılık vb. birçok alanda yardımlar yapmaktadır.

1.4.2. FSE: Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Birliği bünyesindeki işgücünün çalışma olanaklarının artırılması ve bu yolla işçilerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesi ve işsizlere istihdam alanları yaratılması amacıyla oluşturulmuş bir mali yardım kuruluşudur. Fon genellikle işsizliğin yaygın olduğu geri kalmış ve canlılığı kaybetmiş olan bölgelerdeki projelere mali destek sağlamaktadır. Özellikle 1984 yılından itibaren, Güney İtalya, İrlanda, Kuzey İrlanda, Yunanistan ve Korsika'daki istihdam sağlayan projelere destek vermiştir.

1.4.3. CECA: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu

Avrupa Birliği'nin oluşmasına katkıda bulunan CECA, 1951 yılında Altıların kendi aralarında yaptıkları bir kartel anlaşmasıyla kurulmuştur. Ana amacı, Altı'lar arasındaki kömür ve çelik ticaretini düzenlemektir. Bu amacı gerçekleştirirken kömür ve çelik bölgelerinde ortaya çıkan işsizlik sorunu ile aynı zamanda bu sanayide çalışmaların konut sorununu çözüme yönelik projeleri de desteklemektedir. Görüldüğü gibi CECA, çelik ve kömür bölgelerindeki istihdam projelerine destek sağlarken, bölgesel kalkınmaya da destek vermektedir.

1.4.4. BEİ: Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Yatırım Bankası, Roma Anlaşması'nda öngörülen, özellikle geri bölgelerin kalkınmasını sağlayacak projelere mali destek sağlamak amacıyla 1958 yılında kurulmuştur.

Sadece Avrupa Birliği ülkelerinin ortak olduğu Banka, Birliğin öteki fonları (FEOGA, FSE, vb.) gibi Avrupa Birliği Komisyonu'na yönetilmektedir. Birlik te ayrı, bir tüzel kişiliğe sahiptir. Kredi verirken kar amacı gütmemektedir.

Geri bölgelerin kalkındırılmasına yönelik projeler yanında, Birliğin ortak menfaati olan projelere ve özellikle de yeni bünye değişikliği sağlayacak, ancak üye devletlerin finansman kaynaklarıyla karşılanması mümkün olmayan projeleri desteklemektedir. Banka ayrıca Avrupa Birliği dışında kredi verebilmektedir.(KARLUK, 2001, S:486)

1.4.5. NIC Topluluk Yeni Aracı

BEİ, kredileri kendi kaynaklarından sağlarken, Ekim 1978 tarihinde, Avrupa Ekonomik Topluluğu Bakanlar Konseyi birlikteki yatırımların yapılmasında sermaye piyasasından borç alınmasını benimsemiştir.

Bu şekilde, sermaye piyasasından borç alınmasına NIC (Topluluk Yeni Aracı) denilmektedir. Sermaye piyasalarından borç alınması ve bu şekilde oluşturulan fondan kredi verilmesi işlemlerini BEİ, Avrupa Konseyi adına yapmakta ve bu işlemler için ayrı bir hesap tutmaktadır. NIC kaynaklarıyla finanse ettiği projelerininkilerle aynıdır. Bazen bir proje, hem BEİ'nin kaynakları hem de NIC' in kaynaklarıyla finanse edilebilmektedir.

Böylece NIC' de de BEİ gibi kalkınma amaçlı, işsizlikle mücadeleye yönelik ve altyapının geliştirilmesiyle ilgili projelere kredi verilmektedir.

1.4.6. FEDER (ya da ERDF): Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

FEDER, Avrupa Birliği'ne dahil üyelerin bölgeler arasındaki varolan gelişmişlik farklarının azalmasına yardımcı olmak amacıyla 1975 yılında oluşturulmuştur. Fon, bu amacı gerçekleştirmek için bölgelerin gelişmesinin sağlanmasına ve aynı zamanda canlılığını kaybetmeye başlayan sanayi bölgelerinde istihdam yaratılmasına yardımcı olacaktır.

FEDER 1984 yılında gözden çekilerek 1787 /84 sayılı tüzükle yeniden düzenlenmiştir. Bu tüzükle kota sistemi kaldırılarak üye devletlerin fon kaynaklarından yararlanılmasında, alt ve üst limit uygulaması getirilmiştir. Üye devletler, Fon'dan kendilerine tanınan üst limitin üzerinde yararlanmamaktadırlar. Alt limit ise, üye devletlerin Fon'dan alacakları yardımın alt sınırını vermektedir. Ne var ki, Fon'dan yararlanacak olan üye devletlerin, yardım alabilmeleri için, önerdikleri projelerin Birlik'ce uygun görülmesi gerekmektedir.

Fon tarafından desteklenen faaliyetleri, dört grup altında toplamak mümkündür. Bunlar, Birlik Programları, Birlik Yararına olan Milli Programlar, Özel Birlik Çalışmaları ve Projeleridir. Fon'un destekledikleri bu faaliyetlere öz olarak değinelim.

1.4.6.1. Birlik Programları

Bu programlar, birden fazla yılı (Genellikle 5 yıl) kapsayan ve birden çok üye ülkeyi ilgilendiren programlardır. Birlik hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik ve FEDER (İngiltere, Almanya) tarafından desteklenen bu programları üye ülkelere finanse edilen bölgeler dışındaki programları kapsamaktadır.

Balkanlar Konseyi Avrupa Komisyonu'nun önerisi üzerine, ikisi (VALOREN ve STAR) 1987 yılında, ikisi (RESİDER ve RENAVAL) de 1988 yılında başlayan, Dört Birlik Programını uygulamaya konulmuştur.

VALOREN: Bu programlarla, belirlenmiş olan bazı az gelişmiş bölgelere enerji üretiminin artırılarak, söz konusu bölgelerin ekonomik yapılarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

STAR: Bu programlarla, Birlik içinde bazı az gelişmiş bölgelerde telekomünikasyon hizmetlerinin görülmesi ve bu yolla söz konusu bölgelerin canlandırılması amaçlanmaktadır.

RESİDER: Bu programlarla demir-çelik sektörünün yoğun olarak bulunduğu bölgelerde yeni iş olanaklarının açılmasına engel olabilecek nitelikli sorunların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

RENEVAL: Bu programlarla da gemi inşa sektörünün yoğun olarak bulunduğu bölgelerde yeni istihdam sahaları açılması amaçlanmaktadır.

1.4.6.2. Ulusal Programlar

Birlik yararına olan ve üye ülke hükümetlerince hazırlanan bu programlar genellikle birden fazla yıla yayılmışlardır. Tek bir faaliyetle ilgili olabileceği gibi, birbirinden farklı çeşitli faaliyetleri de kapsarlar. Bu faaliyetler arasında altyapı yatırımları, küçük ve orta boy endüstri işletmelerinin geliştirilmesi, turizm ve gemi yapımına ilişkin projeler ile ekonomik yönden geri kalmış bölgelerin kalkınmasını amaçlayan yatırım projeleri sayılabilir.

Entegre Kalkınma Programları ile Entegre Akdeniz Kalkınma Programları da FEDER tarafından finanse edilen programlar arasındadır.

1.4.6.2.1. Entegre Akdeniz Programları

Entegre Akdeniz Programları'nın oluşturulmasının en önemli nedeni, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılmaları ile bu ülkelere benzer karakterdeki ekonomik yapılara sahip olan Yunanistan, Fransa ve İtalya'nın kendilerine yönelik özel programlar oluşturulmasını talep etmeleridir. Diğer nedenler ise, bu ülkelerin Topluluk ticaret merkezlerinden uzak, ekonomik ve sosyal açıdan daha geri bir düzeyde olmaları, ekonomilerinde tarımın önemli payının bulunması, yüksek işsizlik oranı, hizmet sektörünün yeterince gelişmemiş oluşu gibi bazı yapısal bozuklukların bulunmasıdır. Bu programlar ile söz konusu bölgelerin sosyo-ekonomik yapılarını geliştirmek hedeflenmiştir. Söz konusu programlar çerçevesinde yardım sağlanan alanlar, balıkçılık, tarım, enerji, sanayi ve el sanatları, inşaat ve bayındırlık faaliyetleri, turizm sektörleri ile benzeri kaynaklar olmak üzere üç başlık altındadır.(Bozkurt,2000, S:198)

1.4.6.3. Özel Birlik Çalışmaları

Özel Birlik Çalışmaları, özellikle rekabet gücünü kaybetme ve gerileme içine girmiş ya da girme potansiyeline sahip bölgelerin durumunu iyileştirmek amacıyla geliştirilen projelerdir. Gerilemesi önlenmeye çalışılan projeler arasında, Birlik'in gelişmesinden ve çeşitli düzenlemelerden(çelik sanayinde, gemi inşa sanayinde, enerji sektöründe, tekstil ve giyim sanayinde, balıkçılık alanında) olumsuz etkilenen sanayi ve faaliyetler yer almaktadır.

1.4.6.4. Projeler

FEDER, üye ülkelerin kendi bölgesel kalkınma yardım sistemleri içinde yer alan ve değeri 50,000 ECU'yu aşan projelere de mali katkıda bulunmaktadır. Bu projeler alt yapıya ilişkin olabildiği gibi, sanayi, küçük sanayi ve hizmetler sektörlerine ilişkin olabilmektedir. Alt yapı projelerinin FEDER'den yardım alabilmesi için, yardımın bir kısmının FEDER dışında ki bir kuruluş ya da örgüt tarafından yüklenilmesi gerekmektedir. Alt yapı dışında yardım alacak olan projelerin istihdam artırıcı özelliğinin olması koşulu aranmaktadır.

1.4.7. Yapısal Fonlar Reformu

Avrupa Birliği'nde bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla, geri , sorunlu ya da duraklama içine girme riski taşıyan bölgelerin geliştirilmesi için farklı fonlardan desteklenen faaliyetler ve projeler arasında koordinasyon sağlanması düşüncesi, "Yapısal Fonlar Reformu" yapılmıştır.1988 yılında çıkarılan bir yönetmelikle, Avrupa Birliği bütçesindeki bölgesel gelişme ile ilgili farklı fasıllardaki fonların "Yapısal Fonlar" adı altında tek fasılda yer alması benimsenmiştir.(Bilici, 2002, S:28)

Söz Konusu Yönetmelikte Belirtilen İlkeler Beş Başlıkta Toplanabilir.

1.İlke: Yeni Amaçlar

Birlik, öncelikli olarak, geri bölgelere beş yeni amaç doğrultusunda mali katkı yapacaktır. Bu amaçlara öz olarak değinelim.

- **Amaç 1:**Az gelişmiş bölgelerin yapısal uyumunun ve gelişmesinin sağlanmasıdır. Hangi bölgelerin, Amaç 1 doğrultusundaki yardımlardan yararlanacağı

saptanmasında kıstas olarak, fert başına düşen gayrisafi milli hâsıla düzeyi alınmaktadır. Fert başına düşen gayri safi milli hasıla, son üç yıl itibariyle Birlik ortalamasının % 75'inin altında olan bölgeler belirlenecektir. NUTS 2 olarak nitelenen bu bölgelerin listesi beş yılda bir gözden geçirilecektir, ilk belirlenen listede 174 bölge vardır. Amaç 1'den yararlanacak olan FEDER, FSE ve FEOGA'nın yönlendirme bölümüne, CECA ve BEİ'den destek sağlanacaktır.

- **Amaç 2:** Amaç 2 doğrultusunda desteklenecek olan bölgeler, gerileyen endüstrilerin olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerin saptanmasında kriter, bu bölgelerde son üç yılda ortalama işsizlik oranının Birlik işsizlik oranından yüksek olması ve aynı zamanda sanayide çalışanların istihdam içindeki oranı ile işsizlik oranının 1975'ten itibaren değişmemiş olmasıdır. Bu özelliklere sahip NUTS 3 olarak belirlenen illerin listesi (1978 yılında bu illerin sayısı 267'dir) periyodik olarak, her üç yılda bir gözden geçirilecektir. Bu bölgelerin geliştirilmesi için, mali destek FEDER, FSE, BEİ VE CECA tarafından sağlanacaktır.
- **Amaç 3:** Amaç 3'le, 25 yaşın üzerinde ve bir yıldan daha uzun süre işsiz kalanlara yönelik, istihdam sağlayıcı projelere destek sağlanması amaçlanmaktadır. Amaç 3'ün gerçekleştirilmesinde, FSE, BFİ ve CECA tarafından Avrupa Birliği üye ülkelerin 18 Nisan 1951 tarihinde imzalayıp 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe koydukları bir anlaşma ile Kömür, Demir cevheri ve demir hurdası ortak pazarını kurarak, destek sağlamışlardır.
- **Amaç 4:** Amaç 4'le, gençlere (25 yaşın altındakiler) mesleki formasyon kazandırılarak çalışma hayatına hazırlanmaları amaçlanmaktadır. Eğitim ağırlıklı bu amacın gerçekleştirilmesine FSE, BEİ, CECA'nın mali mekanizmaları destek verecektir.
- **Amaç 5:** Bu amaç kendi içinde ikiye ayrılır. Birincisi Ortak Tarım Politikası Reformu çerçevesinde Ortak Tarım Pazarı organizasyonunun sağlanmasını (tarımsal ürünlerin çeşitlendirilmesi, ticarileşmesi ve teknik yeniliklerin kullanılabilmesi) kapsar. İkincisi ise, kırsal yörelerin kalkındırılmasıyla ilgilidir. Amaç 5'in uygulanacağı bölgelerin saptanmasında, toplam çalışan nüfusun içinde tarımsal nüfus oranı ve fert başına düşen tarımsal gelir kıstas olarak alınmaktadır. Kuşkusuz bir bölgenin Amaç 5 kapsamına girebilmesi için, tarımsal nüfus oranının yüksek ve fert başına düşen gelir düzeyinin düşük olması gerekir. Amaç 5'in birincisi için, sadece FEOGA'nın yönlendirme bölümü destek sağlayacaktır. İkincisi için destek kuruluşları ise, FEDER, FSE ve BEİ'dir. (**Şahin, 2001,S:180**)

2.İlke: İşbirliği İlkesi

Bu ilke, Birlik içinde işbirliği, yardımlaşma ve dayanışmayı öngörmektedir. Üye devletlerin bölgesel kalkınma programlarını uygulayan resmi kurumlar arasında olduğu kadar, programların hazırlanması ve finansmanı aşamasında da işbirliği öngörülmektedir.

3.İlke: Tamamlayıcılık İlkesi

Gerek Birlik gerekse üye devletlerin uyguladıkları programlar birbirlerini tamamlamalı, birbirinden bağımsız olmamalıdır.

4.İlke: Objektiflik İlkesi

Bölgesel kalkınmayı sağlamaya yönelik faaliyetlerin belirlenmesi ve değerlendirilmesinde objektif olunması hedeflenmelidir.

5.İlke: Fonların İyi Yönetilmesi İlkesi

Fonların iyi yönetilmesi için, 1988’de alınan kararlar,1993 yılına kadar, fonların reel olarak iki katına çıkarılması hedeflenmiştir. Bu artış sonucunda, fonların Avrupa Birliği bütçesindeki payı dörtte bire yükselecektir.

EKONOMİK BİRLEŞMELERİN BÖLGESEL DENGELERE ETKİLERİ

Ekonomik birleşmelerin bölgesel dengelere etkilerini iki analiz çerçevesinde düşünmek gereklidir. Bunlar statik ve dinamik analizlerdir. Statik analizde, ekonomik birleşme sonucu açığa çıkan ticaret yaratıcı ve saptırıcı etkilere bağlı olarak ilgili sektörlerin odaklandığı sanayi merkezlerinin gelişmesi ya da gerilemesi ile ilgili tespitler bölgesel etkileşimi verecektir. Örneğin; ekonomik birleşme sonucu koruma duvarlarının kalkmasıyla, ticaretin birlik üyesi ülkeler arasından ilgili malı en ucuz üreten ülkeye yönelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu malı en ucuz üreten üye ülke ile rekabet edemeyen diğer ortakların üreticileri bu sektörde üretimden çekilecektirler. Buna bağlı olarak bu mala ilişkin sektörün yoğun olarak bulunduğu ucuz üreten ülkedeki ilgili bölgelerde hızlı bir gelişme, rekabet edemeyen bölgelerde ise hızlı bir gerileme süreci yaşanacaktır. Ancak rekabet edemeyen bölgelerde üretim faktörleri hızla başka sektörler kanalize edilebilir ise, gerileme süreci, dolayısıyla bölgesel dengesizliklerdeki artış trendi yavaşlatılabilecektir. Oysa bu her zaman olanaklı olmamaktadır. Bu süreç yalnızca topluluk bünyesindeki ilgili sektöre ilişkili bölgeler arasındaki makası açmaz, topluluk dışında kalan ve koruma duvarı engeli yaşayan üçüncü ülkelerle topluluk arasındaki makası da açabilir. Eğer gerçekten en ucuz üretici ülke topluluk dışında kalmışsa bir başka anlatımla, ekonomik birleşmelerde üçüncü ülkelere uygulanan ortak gümrük vergileri nedeniyle belli mallarda ticaretin bu ülkelerden birlik içine kayması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum ise; birlik içinde ticaret yaratıcı etki, ekonomik entegrasyonun üye ülkeler arasında ticaret yaratmasıdır. Ticaret saptırıcı etki ise; birleşme öncesi en ucuz üretici ülkeden ticaret yapılırken, birleşme sonrası bu ülkenin birlik dışında kalması ve ülkenin malına ortak gümrük tarifesi uygulanması sonucu malın görel olarak üye ülkelerin malından pahalı kalmasıyla ticaretin bu ülkeden birlik içine kaymasıdır. (Elmas, 2002,s:168)

Yukarıda sözünü ettiğimiz etkileri doğuracağı gibi, gelişmişlik düzeyi makasın birliğe üye ve birlik dışında kalan ülkeler açısından da açılmasını sonucunu yaratacaktır.

Gümrük birliklerinin statik etkileri analizi, üretim faktörleri arzı ve teknolojik düzeyinin sabit olduğu varsayımlar üzerine kurulmuştur. Oysa gümrük birliklerinin toplam net etkilerinin ortaya konması, ancak faktör arzı, faktör verimliliği ve teknolojik değişmelerinin etkilerini de alan bir kuram olup ülkelerin üretim olanakları eğrilerinin kuzey-doğu yönüne kayması ile ilintilidir. Teknoloji ve faktör verimliliğine ilişkin gelişmeler de entegrasyonun pazar genişlemesinin birer sonucu olarak karşımıza çıkar. Genişleyen pazar olanakları, ülkelerin ölçek ekonomilerinden yararlanması olanağı yaratacaktır. Özellikle sanayi üretiminin ulusal pazar büyüklüğü ile ilişkili olduğu düşünülürse, bütünleşme sonrası genişleyen pazarın yığınsal üretime yönelmesiyle, içsel ve dışsal ekonomiler oluşacaktır.

Ekonomik birleşmeler; pazarın genişlemesi, teknolojik gelişme, ölçek büyümesi, içsel ve dışsal tasarrufların doğması, kaynakların yeniden dağılımı, rekabet artışı, piyasaya ilişkin risklerin azalması gibi bir dizi etki yaratmasının yanı sıra bölgesel dengeleri de etkilemektedir. Bu durumda, ekonomik birleşmelerin açığa çıkaracağı etkileri bir bütün içerisinde, bölgesel gelişmişlik düzeyi farkları ve dengesiz kalkınma ile de ilişkilendirmek gerekmektedir. Zira mal ve faktör akımlarındaki serbestleşme sanayileşmiş bazı bölgelerin cazibesini kaçınılmaz olarak arttıracak bölgesel dengeleri de etkileyecektir.

Bilindiği gibi ekonomik bütünleşmelerin önemli etkilerinden biri de, asıl etkisini uzun dönemde gösterecek olan sermaye hareketlerine ilişkindir. Ekonomi literatürüne göre ekonomik bütünleşmelerin, birlik içi ülkelere-çokuluslu şirketler başta olmak üzere-sermaye akımının yönelmesi sonucunu doğurması beklenir. Sermaye akımının üçüncü ülkelere birlik üyesi ülkelere yönelmesinin temel nedeni ticaret saptırıcı etkidir.

Bu durum, birlik dışı ülkelerin eski pazar paylarını koruyabilmek için, ihracat yoluyla girmekte zorlandığı pazarlarda doğrudan yatırımlara yönelmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik bütünleşmelerin yaratacağı ekonomik istikrar, fiyat istikrarı ve verimlilik artışları, istihdam seviyesinin yükselmesi, gelir artışları ve sermayenin marjinal etkinliğinin artması, Birlik bölgesine yapılacak olan yabancı yatırımları arttıracaktır. AET'nin 1957'de kurulmasını izleyen yıllarda AET'de yoğunlaşan ABD özel dolaysız yatırımlar buna örnektir. Fakat bu akımların Birlik içerisindeki bölgeler de nasıl dağılacağı başka bir irdeleme konusudur.

Sermaye akımının Birlik içine yönelmesindeki temel etkenlerden birinin genişleyen iç Pazar olduğunu vurgulamıştık. Burada Myrdal'ın "backwash effect" adını verdiği, geriye itme etkisini hatırlamakta yarar vardır. Eğer birleşmeye giden ülkeler arasında büyük gelişme farkları var ise, bu durumda geri kalmış bölge veya ülkelerdeki faktör akımı da gelişmiş bölgelere kayabilir. Bu durum, özellikle görece olarak daha az gelişmiş ülke (ya da bölgeler) için özellikle bir dezavantaj teşkil edebilir. Yani birleşme içinde giderek bölgeler arası dengesizlik artabilir.

Öte yandan Alman iktisatçısı ve 2004 yılında Avrupa Merkez Bankası Başkanlığı yapan A. Weber, dağıtıcı faktörlerin bir süre sonra İsveçli Siyaset Bilimcisi ve Sosyolog Myrdal'ın geriye itme etkisini ortadan kaldıracağını dile getirmektedir. Weber'e göre, faktör akımlarının yöneldiği bölgelerde yaşam maliyeti, mülk edinme maliyeti ve kiralara yükselişi, o bölgelere olan talebin çekiciliğini zaman içerisinde ortadan kaldıracaktır.

Gerçekten de ekonomik bütünleşmeye giden ülkelerin gelişmişlik düzey farklılıkları bütünleşmenin sonuçları açısından oldukça önemlidir. Çünkü nispeten az gelişmiş ülke veya yörede tarımsal nüfus fazladır. Kişi başına sermaye birikimi ve gelir düşüktür. İstihdam olanakları yetersizdir. Böyle bir durumda ekonomik bütünleşme, özellikle az gelişmiş ülke ekonomisi için yapısal problemler yaratabilir. Zira sanayi malları üretiminde de karşılaştırmalı dezavantaja sahip olan görece olarak az gelişmiş ülkenin sanayi ürününde rekabet şansı yakalaması ancak sanayisinin uzun vadeli uygun politikalar geliştirmesi yoluyla olanaklı olabilir. Bu politikaları oluştururken de dengeli kalkınma tercihi net olarak belirlenmelidir.

SONUÇ

Küreselleşme olarak nitelendirilen, kapitalist sistemin bu evresinde, dünyanın çeşitli bölgelerinde bölgeler arası dengesizlikler giderek artan bir şekilde kendini hissettirmektedir. Aynı zamanda ülkelerin kendi iç bölgeleri arasında da bu dengesizlikler bir artış seyri göstermektedir. Ne dünyanın çalışan Avrupa Birliğinde, ne de Türkiye’de bu gelişimin önüne geçebilmek çok da olanaklı görünmemektedir.

Bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesi, tek başına bir ülkenin üstünden gelmesi oldukça zor bir konudur. Mali boyutu ağır basan çok yönlü bir sistemin geliştirilerek uygulanmasını gerektirmektedir. Avrupa Birliği, bölgesel politikasını bu çerçevede geliştirmektedir. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin kalkınma çabalarında sağladığı katkı da yine aynı doğrultudadır. Ancak, Türkiye için öngörülen katılım öncesi strateji, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya yönelik gayretleri finanse etmekten çok uzaktır. Bu tablo, maalesef, yabancı doğrudan yatırımların yönünü de etkilemektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine, adaylık sonrası yabancı sermaye girişindeki artış, kuşkusuz tesadüf değildir. Avrupa birliğinin yapısal katkılarının önemi tartışılmayacak kadar belirgindir.

Dolayısıyla, Türkiye-AB ilişkilerinde mali işbirliği boyutu, salt AB’nin sağlayacağı mali yardımlar olarak değil, bu yardımların yabancı yatırımcıya vereceği mesaj olarak da değerlendirilmelidir. İlişkilerin geleceği, Türkiye’nin üyelik yükümlülüklerini yerine getirmedeki kararlılığı yanında, mali işbirliğinde görülecek iyileşme ile oldukça bağlantılı olacaktır. Avrupa Birliği Ülkelerinde bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderek azaltmalarını yukarıda yaptığımız çalışmadan anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye için kalkınma ajansları Türkiye’de de bölgesel gelişme Politikalarına yeni bir yaklaşım getirmektedir. Şöyle ki, planlı dönemde Türkiye’de uygulanan bölgesel gelişme politikalar, Bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesi önceliği üzerine kurulmuştur. Avrupa Birliği’nde izlenen bölgesel politikalar ise eşitsizliklerin giderilmesi önceliği değil, bölgesel rekabet üzerine kurulmuştur.

AB’deki kalkınma ajansı uygulamalarında inisiyatif daha çok özel sektör temsilcilerine ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır. Türkiye’de ki yapılanmaya bakıldığında görünen tablo özel sektör ve sivil toplum örgütleri yapılanmanın içinde olmakla birlikte son söz DPT’ye bırakılmıştır. Bu haliyle Türkiye’de ki BKA’lar AB’dekilerden farklı bir yapılanma içinde olup DPT’nin Taşra Teşkilatı görüntüsünü vermektedir. BKA’lara yüklenen misyon, Türkiye’de ki bazı kurumları görev ve fonksiyonları ile örtüşmektedir. Zira bölgelerin rekabeti, verim ve üretim artışını beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

ALTINIŞIK İsa, SENCER Hasan: 2010/2 Bölgesel Kalkınma Ajansları,Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları Bütçe Dünyası Dergisi sayı:34 sayfa:150

AMY Verdun:2003 “Economic and Monetary Union”,Michelle Cini (Ed.), Oxford University

BİLİCİ Nurettin: 2002 “Avrupa Birliği’nde Mali Yardım Kavgası” Asomedyta, Ankara Sanayi Odası, Nisan, Ankara

BOZKURT Veysel: 2000 “Avrupa Birliği” Ekin Kitapevi 4. Baskı Bursa

DİNLER Zeynel:2001. “Bölgesel İktisat” Bursa İktisadi ve Ticari ilimler Akademisi 4. Baskı Ankara

ELMAS Gülen:2002 Gümrük Birliği Üyeliğinin Türkiye’de Yaratacağı Fiyat Etkileri Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Ankara.

EUROSTAT:GDP per capita varied by one to five across the EU 25 member states,(Lüksemburg, 2005),1

GÖKDERE Ahmet:2001 Avrupa Topluluğunda Bölgesel Politikalar ATAUM yayınları, Ankara.

HASANOĞLU Mürteza, ALİYEV Ziya: 2006 Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları Sayıştay Dergisi sayı:60 sayfa:82

KARLUK Rıdvan:2001 Avrupa Birliği ve Türkiye Beta Yayınları,5.baskı, İstanbul.

KÖSTEKLİ Salih:2001 Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Politikaları 6.baskı Ankara.

SÜLÜN Dilara:2005 Avrupa Birliği Bölgesel Politika Esasları İzmir Ticaret Odası Yayınları 1.Baskı s.6-35,s46-52,s68,87 İzmir

ŞAHİN Mehmet:2001 Avrupa Birliğinin Self Determinasyon Politikası Nobel Yayıncılık,1.baskı Ankara.